
DRAGOLJUB GAVARIĆ

JUGOSLOVENSKI IZDAVAČI I ISPITIVANJE TRŽIŠTA

DRUGO SAVETOVANJE JUGOSLOVENSKIH IZDAVAČA O MARKETINGU U IZDAVAČKOJ DELATNOSTI

Udruženje izdavača i knjižara Jugoslavije i Odbor za izdavačku delatnost i prodaju knjiga Privredne komore Slovenije organizovali su savetovanje o marketingu u izdavačkoj delatnosti, koje je održano krajem septembra ove godine u Portorožu. Kako ističu organizatori, ovo savetovanje je organizovano zbog izuzetnog uspeha prošlogodišnjeg susreta izdavača o ovoj temi. Ono će, prema predviđanjima, preći u tradiciju. Ocenjujući značaj ovoga susreta, Izvršno veće Socijalističke Republike Slovenije bilo je pokrovitelj.

Bilo je predviđeno da se na savetovanju iznesu, kako neke aktuelne teorijske teme, koje bi predstavljale doprinos savremenom usmeravanju jugoslovenske izdavačke delatnosti, tako i prikaz konkretne, praktične problematike jugoslovenske izdavačke delatnosti. Predavanja o različitim aspektima uključivanja marketinga u izdavački rad postavljena su tako da predstavljaju vezu sa prošlogodišnjim savetovanjem, s tim što u sadašnjoj obradi ova predavanja čine dopunu kompleksa prošlogodišnjih predavanja.

Ivan Bratko, direktor Državne založbe Slovenije, Gligorije Đerić, zamenik direktora Izdavačkog preduzeća „Prosveta“ i Tomislav Obradović, komercijalni direktor Novinske ustanove „Službeni list SFRJ“, govorili su o konkretnim temama i problemima iz našeg izdavačkog života.

Na ovogodišnjem savetovanju pružena je prvi put prilika da se neke teme sagledaju sa međunarodnog aspekta. Svojim referatima su istupili Valter Šmit, direktor Internacional Direkt Marketing and Mail Order Symposiums iz Švajcarske, Urlih Porak, glavni direktor izdavačke kuće F. A. Brockhaus i član Upravnog odbora udruženja nemačkih izdavača, i dr Pietro Sanfeliće di Monteforte, direktor prodaje izdavačke kuće Mondadori iz Milana. Bez sumnje, predavanja ovih stručnjaka bila su od posebnog značaja.

U našoj zemlji izdavačkoj delatnosti još nikad nije posvećivana tolika pažnja kao u ovoj godini, rekao je u svom saopštenju Ivan Bratko, predsednik Udruženja izdavača Jugoslavije. Bratko je naglasio da je za sadašnji trenutak karakteristično nastojanje da se popravi finansijsko-materijalno i poslovno stanje izdavača i položaj knjige uopšte, i da se ponovo kritički procene izdavački planovi i više obogate novim delima.

Po njegovom mišljenju, u Platformi za pripremu stavova i zaključaka Desetog kongresa SKJ ima dosta mesta koja se posredno odnose na izdavačku delatnost. Naime, neophodno je ubuduće izdavati više stručno kvalitetnih knjiga iz oblasti društvenih nauka, a pogotovu iz oblasti koje se odnose na naš vlastiti savremeni i protekli razvoj. Otuda je potrebno stimulisati pisanje takvih dela.

Bratko smatra da je uslov za otvaranje vrata takvom živom naučnom i publicističkom radu negovanje tolerancije i širine. Naime, poneki naučni rad sadrže i poneke pogrešne stavove, koje treba pobeđivati objektivnim raspravama, diskusijama i recenzijama. Jer, netolerantnom, paušalnom kritikom brzo se guši stvaralaštvo kao dosta retka sposobnost. Po njegovom mišljenju, potrebno je stvoriti atmosferu u kojoj će biti sve manje straha od preuzimanja odgovornosti, a razvijati toleranciju ne samo ocenjivača, nego i autora, urednika, priređivača i drugih koji se bave knjigom.

Tomislav Obradović je govorio o izdavačkoj proizvodnji Jugoslavije u prošloj godini. Za izdavačku produkciju je karakteristično da je broj naslova povećan, u odnosu na prethodnu godinu, za 340, ali je još uvek ispod nivoa dostignutog u 1969. godini — za skoro 600 izdanja. Ukupni tiraž je takođe povećan za tri i po miliona primeraka, ali je manji u odnosu na 1970. godinu za tri miliona. Prosečni tiraž stagnira. Vrednost izdatih knjiga u prošloj godini po prodajnoj ceni iznosila je 999,630.000 dinara, odnosno bila je veća u odnosu na 1969. godinu za oko 40%. Ovaj

podatak je značajan zbog toga što ukazuje na to da to povećanje nije u skladu sa povećanjem fizičkog obima izdavačke produkcije — koji je, štaviše, u odnosu na tu godinu manji za nekoliko procenata, već rezultat povišenja cene knjizi. Iako odnos između proizvodne cene i prodajne cene za te dve godine čini svega 6% povećanja, podatak o prosečnoj ceni knjige u Jugoslaviji ukazuje na to da je ona porasla u odnosu na 1969. godinu za skoro 80%, a u odnosu na 1971. godinu za 26%. Prosečna cena knjige u 1972. godini iznosila je 22,23 dinara. Zalihe izdanja povećane su u 1972. godini u odnosu na prethodnu godinu za 15%. One sada iznose kod 68 jugoslovenskih izdavača preko sto milijardi starih dinara.

Posebno je važno to, ističe Obradović, da je 1972. godina bila poslednja koja je omogućavala prelivanje dohotka iz drugih aktivnosti izdavača za kvalitetnu i društveno potrebnu knjigu. Već u toku ove godine, mora doći do realne kalkulacije u proizvodnji knjiga. To će dovesti do toga da će se izdavati samo one knjige koje će imati ekonomsku cenu i biti prodavane po njoj. Otuda se on zalaže za sigurnija kreditna sredstva i njihovo korišćenje pod povoljnijim uslovima. Obradović smatra da plansku mogućnost da se poveća produkcija knjige, izmeni njena tematska struktura i poveća ukupan i prosečan tiraž, uz zadržavanje prihvatljivog nivoa cene knjige, moguće je ostvariti samo izrazitim poboljšanjem položaja biblioteka, koje treba da postanu značajan ako ne i glavni kupac novih izdanja.

Još jedno zapažanje Obradovića je vredno pažnje, a to je, da bi se značajniji rezultati mogli postići ako bi se napor i aktivnost izdavača usmerili na koncentraciju sredstava i integraciju u sferi plasmana. Koncentracija fizičkih i vrednosnih potencijala u plasmanu i stvaranje jakih distributerskih kuća, koje bi mogle organizovano i savremenim sredstvima da deluju na tržištu, bio bi korak napred i brže bi oslobađao ne tako mala sredstva angažovana u proizvedenim knjigama, koje su sada na zalihama izdavača. Savremeni način uskladištenja, velika i dobro razgranata, moderno opremljena prodajna mreža i mehanizacija administrativnog poslovanja sa kupcima, kojih zbog prirode posla uvek ima mnogo, podigla bi produktivnost i pojeftinila plasman, koji je danas najskuplja karika na putu knjige od pisca do čitaoca.

O tekućim problemima izdavačke delatnosti u Jugoslaviji govorio je Gligorije Đerić. Njegovo izlaganje je obuhvatilo samoupravno reorganizovanje izdavačkih preduzeća u duhu amandmana i zakonskih predloga o izdavačkoj delatnosti, kao

i usklađivanje izdavačke delatnosti sa poslovnom politikom preduzeća i samoupravnim pravima autora u izdavačkim kućama. Đerić se posebno osvrnuo na delikatnost položaja izdavača u odnosu na oblik društvenog uticaja, predviđen u Predlogu zakona o izdavačkoj delatnosti u Srbiji, i istakao pozitivne strane učešća autora u upravljanju izdavačkim preduzećima.

Đerić se osvrnuo i na nepovoljan položaj knjižara, nerazvijenost njihovu i neodgovarajući kadar u njima, neophodnost zadržavanja institucija akvizitera i regulisanja njihovog statusa. On je posebno govorio o usmeravanju pažnje izdavača na otvaranje pozajmnih biblioteka pri knjižarama, koje su kod nas posle oslobođenja likvidirane, zatim školskim i radničkim bibliotekama kao najsigurnijim izvorima čitalaca.

Zavod za tržišna istraživanja Beograd—Zagreb—Ljubljana sproveo je istraživački projekt — Stanovništvo i knjiga u Jugoslaviji. Iako je ovo izvanredno značajan poduhvat, prvi u nas, nije se našla ni jedna organizacija ni institucija da ga finansira, — pa ni Udruženje izdavača i knjižara Jugoslavije nije to učinilo, iako je za izdavače ovakvo istraživanje od životnog interesa. Na osnovu rezultata ovoga istraživanja, magistar Mirjana Đukić-Srdar je podnela referat na ovom savetovanju. Ona je između ostalog navela da samo 20% anketiranih slobodno vreme provodi čitajući knjige, a svega 8% za rođendan ili neku drugu prigodnu priliku dobije knjigu na poklon, dok se pred knjižarskim izlozima zaustavi svega 6% anketiranih građana.

Branko Juričević, direktor Izdavačkog preduzeća „Mladost“ u Zagrebu, u svome izlaganju istakao je i zalagao se za to da klubovi čitalaca treba da predstavljaju trajan oblik masovnog širenja knjige. U istom tonu, Milan Matos iz Izdavačkog preduzeća „Mladinska knjiga“ u Ljubljani, izneo je iskustvo, tako reći prvog i jedinog kluba čitalaca u nas — „Svet knjige“. Posebnu pažnju zaslužuje Juričevićev predlog da se osnuje jugoslovenski informativni centar za izdavačku delatnost, u kome bi se sticale i odašiljale informacije o novim izdanjima u svim pravcima gde postoje interesenti za knjigu. Ovaj predlog, u izvesnom smislu, predstavlja konkretnu modifikaciju predloga Obradovića da se izvrši integracija u sferi plasmana.

Referenti iz inostranstva preneli su iskustva Italije, Nemačke i Švajcarske o ulozi direktnog marketinga u Evropi i audiovizuelnim sredstvima i povezivanju medija, što bez sumnje ima veliki značaj za praktično delovanje naših izdavača. Dr Fedor Roko govorio je o marketingu u jugo-

slovenskoj samoupravnoj tržišnoj privredi, a Martin Znideršič je govorio o međunarodnom standardu broja knjiga i predložio da taj sistem usvoje i jugoslovenski izdavači.

Ocenjujući ovaj skup, treba istaći ne samo njegovu potrebu nego i neophodnost. Ta neophodnost proizlazi otuda što se u nas problem izdavačke delatnosti postavlja prevashodno sa stanovišta plasmana knjige. Koliko god taj problem proizlazio iz nedostatka odgovarajućih materijalnih i društvenih preduslova za veće korišćenje knjige u nas, toliko je on rezultat nerazvijenog jednoličnog načina prodaje i propagande knjige. S toga stanovišta, dakle, ovo savetovanje treba pozdraviti. Kvalitet predstavljenih radova i pitanja koja su postavljena u njima, takođe treba oceniti pozitivno.

Mora se, međutim, postaviti nekoliko pitanja, jer od odgovora na njih umnogome zavisi smisao i svrha budućih savetovanja.

Plasman knjige u najširem smislu reči, propaganda, korišćenje i stvaranje uslova za plasman knjige, nije stvar samo izdavača, već šire društveno pitanje. Konceptija savetovanja je, čini se, tako postavljena. Pa ipak, ovogodišnje savetovanje, prema sastavu učesnika, predstavljalo je maltene cehovski skup. Jer, kako bi se inače moglo protumačiti to da savetovanju pristustvuju samo knjižari, ljudi koji rade u komercijalnim službama izdavača, izvestan broj urednika i nekoliko direktora izdavačkih preduzeća. Književnih i naučnih stvaralaca, bibliotekara, prosvetnih i kulturnih radnika, predstavnika grafičke industrije, trgovine koja prodaje knjige, državnih organa i društvenopolitičkih zajednica i društvenopolitičkih organizacija, na koje se često pozivalo, i šire kulturne javnosti — ovde nije bilo. Skup su činili oni koji su profesionalno i životno vezani za prodaju knjige, da bi, uglavnom, saopštili ono što manje-više znaju, a nemoćni su da bitnije menjaju ono što su postavili kao prepreku daljeg unapređivanja ove delatnosti. Pa da je i u takvom sastavu stvar postavljena, tako da se razmene praktična iskustva, koja bi se koristila u praksi, bilo bi dobro. Nije, međutim, ni toga bilo. Savetovanje je predstavljalo akademski monolog referenata, čija izlaganja su vredna pažnje, ali se skoro niko nije ni osvrnuo na njih.

Razloga za ovakvu atmosferu ima više. Upravo se postavlja pitanje kakvog ima smisla organizovati jedan ovakav skup u Portorožu i na njemu čitati referate koji su štampani u posebnoj knjizi i ranije dostavljeni učesnicima savetovanja. Tako smo imali umesto diskusije i žive raz-

mene iskustava, jedan veliki čitalački čas. Čak ni reči nije bilo o tome da li se i u kolikoj meri i kakvoj formi mogu koristiti iskustva iz drugih zemalja, koja su izvanredno plastično predstavljena ovde.

Sigurni smo u jedno, a to je da su nam savetovanja o plasmanu knjige neophodna, — ali ne organizovana na ovakav način. Ona bi morala predstavljati razmenu iskustava i traženje načina za stvaranje uslova koji će omogućiti brži i savremeniji razvoj plasmana knjige u nas. Otuda takvim savetovanjima moraju biti prisutni svi oni činioци koji mogu pomoći u tome.

